

”Beyond Petroleum”: Venäjän energiastrategia

Öljy-yhtiö British Petroleum yritti pestä itsestään likaisen bisneksen imagoa lanseeraamalla BP-logolle uuden vastuullisen ja ympäristömyönteisen sisällön ”Beyond Petroleum” -kampanjallaan. Länsimaissa 1990-luvulla vallinneita ympäristöasenteita mukaillen ajatuksena oli antaa kuva, että BP on tehnyt strategisen valinnan, jonka seurauksena fossiiliset energialähteet oltaisiin korvaamassa uusiutuvilla. Vihertävän imagon rakentamiseen käytetyt panokset valuiivat hiekkään, sillä maailman silmissä BP:n ekobrändi muuttui vitsiksi vuoden 2010 Meksikonlahden öljypäästön myötä.

Venäjän ei ole toistaiseksi tarvinnut pohtia ympäristöbrändiään, kuten kuluttajiensa asenteita seuraavien länsimaisten energiayhtiöiden. Venäjän kaltaisen, autoritäärisiä hallinnan muotoja harjoittavan energiasuurvallan tapauksessa energiasektorin ympäristökysymystä ei ratkota kuluttajien mielikuvien maailmassa. Onneksemme kuitenkin ympäristökysymys kulkee ainakin osin käsi kädessä taloudellisten kysymysten kanssa, kuten luonnonvarojen hyödyntämisen ja energiantuotannon tehokkuuden kanssa. Energiasektorin ympäristötaakkaa ei saa katoamaan yksinomaan tehokkaalla taloudella, mutta taakan pienentämisessä tehokkuudella on suuri merkitys.

Deliberatiivisella ympäristöpolitiikalla, kuten sallittujen päästöjen hallinnollisen kontrolloinnilla ja muun muassa saastuttaja maksaa -periaatteella, Venäjän energiasektorin ympäristökuormitusta ei ole kyetty pienentämään. Raaka-aineiden säästyminen ja energiantuotannon päästöjen pienentyminen on tapahtunut

teknisen modernisaation ja institutionaalisen oppimisen kautta. Näitä on ensisijaisesti ajanut eteenpäin taloudellisen hyödyn tavoittelu. Tässä prosessissa Venäjällä toimineilla kansainvälisillä energiayrityksillä on ollut merkittävä rooli. Tällaisesta ympäristön ja talouden *win-win* -tilanteesta konkreettisenä esimerkkinä käy Venäjän öljylähteiden kasvanut tyhjennysprosentti. Energiavarat riittävät pidempään ja ympäristönmuutos hidastuu, kun neitseellisten resurssien ja alueiden käyttöönottoa voidaan siirtää tulevaisuuteen.

Venäjän uusin energiastrategia vuodelta 2009 listaa joukon tavoitteita, joiden toteuttaminen pienentäisi merkittävästi Venäjän ympäristökuormaa. Siinä on entistä painokkaammin korostettu energiansäästön ja -tehokkuuden merkitystä. Tehokkaampi talous ja yhteiskunta tarkoittavat myös suurempaa energianviennin osuutta tuotetun energian kokonaispotista, ja siten suurempaa vientitulojen määrää. Ensimmäistä kertaa myös uusiutumattomien energialähteiden osalta on asetettu konkreettisia tavoitteita, joten siinä mielessä strategian kautta – vaikka se onkin osin edeltäjiensä tavoin toiveiden tynnyri – Venäjä on astumassa ensimmäisen askeleen kohti ”Beyond Petroleum” -yhteiskuntaa.

Uusi energiastrategia näyttäisi olevan myös edeltäjiään (1999 ja 2003) fokusoidumpi ja realistisempi. Tämä seikka saa vahvistuksen jo käynnistyneistä institutionaalisista muutoksista. Venäjän Energiavirasto perustettiin vuonna 2009 energiastrategian työrukkaseksi kaitsemaan uuden energiatehokkuuslainsäädännön toteuttamista. Skeptinen Venäjän seuraaja voisi sanoa

ratkaisun olevan perinteisen ongelmallinen: polttavaa yhteiskunnallista kysymystä ratkomaan perustetaan hallinnollinen elin, jolloin jotain voidaan sanoa tehdyn, konkreettisten tekojen mahtuessa tuokkoseen. Onko siis byrokratian lisääminen sektoroituneen hallinnon yhteiskunnassa oikea keino sitouttaa muutokseen, kun vielä muutoksen kohteena on Venäjän vahvin ja itseriittoisin sektori?

Valtatutkimuksen uranuurtajan Michel Foucault'n ajatuksia seuraten merkityksellistä ei ole kuitenkaan muutoksen aste vaan se, että muutoksesta on ensimmäisen kerran alettu puhua. Jatkossa siis Venäjän hallinnon on perusteltava tekonsa suhteessa uusiutuvien energiamuotojen ja energiansäästön edistämistavoitteisiin. Vaikeus, joka on tyypillinen autoritäärisen yhteiskunnan piirre, ei ole enää mahdollista tämän kysymyksen osalta. Siksi tätä valtapuheen ja konkreettisten energiansäästötoimenpiteiden välistä juopaa onkin erityisen mielenkiintoista seurata.

Minkälaiset alkuasetelmat sitten määrittelevät Venäjän energiansäästötavoitteita ja uusiutuvien energiamuotojen edistämistä? Venäjän energiansäästöpotentiaali, joka eri arvioiden mukaan vaihtelee 30--50 % välillä, jakautuu eri sektoreille ja laajalle joukolla toimijoita: luonnonvarojen hyödyntämisestä jalostukseen, energiantuotannosta teollisuuteen ja liikenteeseen, asuntorakentamisesta aina yksittäisen venäläisen kulutustottumuksiin. Energiansäästötavoitteen näkökulmasta uuden Energiaviraston perustaminen ei takaa vielä mitään, sillä säästötoimenpiteiden toteuttaminen on kunkin talouden sektorin harteilla. Toki energiatietoa tuottavan ja hallinnollisia hankkeita koordinoivan Energiaviraston olemassaolo antaa viestin, että energiansäästö yhteiskunnallisena kysymyksenä on sittenkin aito ja tärkeä.

Uusiutuvien energialähteiden – biomassan, pienimuotoisen vesivoiman, aurinko- ja tuulivoiman sekä geotermisen energian – näkökulmasta Energiaviraston institutionaalinen asema on jopa erittäin keskeinen. Vuoden 2009 energiastategiassa on varattu uusiutuvien energiamuotojen

tuotantoon vuoteen 2030 mennessä peräti 120 miljardia dollaria, yhtä paljon kuin ydinvoiman lisärakentamiseen. Tavoitteena on nostaa 20 vuodessa uusiutuvien energialähteiden osuus nykyisestä lähes olemattomasta 4,5 %:iin. Tähän tarkoitettu summa on viidesosa sekä öljyntuotannon että kaasuntuotannon investointimääristä ja lähes kaksi kertaa suurempi kuin hiilentuotannolle asetettu. Mitään takeita investointien toteutumisesta ei kuitenkaan ole. Jarruna tälle tavoitteelle toimivat sekä uusiutuvia energiamuotoja tukevan lainsäädännön puuttuminen että perinteisten energiamuotojen hintasäännöstely, jolloin kallis uusiutuva energia ei kykene kilpailemaan esimerkiksi halvan kaasun kanssa. Strategian keskeinen viesti on kuitenkin selvä: uusiutuvat energialähteet nähdään arvokkaina ja potentiaalisina suhteessa perinteisiin energialähteisiin.

Perinteisten energiantuotantomuotojen puolella on instituutioita, joilla on pitkät historialliset juuret ja vakiintuneet suhteet Venäjän hallinnon kanssa. Energiavirasto on siis luomassa uutta institutionaalista pohjaa uusiutuvien energialähteiden investointitavoitteiden turvaamiseksi. Ilman institutionaalista puolestapuhujaa uusiutuvien energiamuotojen edistäminen voisi olla lähes mahdoton tehtävä maassa, jonka kansantalouden menestys on käytännössä ollut fossiilisten energialähteiden varassa.

V e l i - P e k k a T y n k k y n e n

Kirjoittaja on Venäjän energiapolitiikan professori, Aleksanteri-instituutti / Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto